

Добры дзень, сябры! Я, Таццяна Старасценка, вітаю кожнага, хто далучыўся да нашай перадачы “Беларусь ад А да Я”. Вакол гаспадарыць снежань, і наша сённяшняя сустрэча таксама поўніцца снежаньскім настроем, нібы ў прадчуванні свята. А яно насамрэч ёсць. І звязана са значным літаратурным юбілеем – 120-годдзем з дня нараджэння Максіма Багдановіча, якое якраз адзначаецца ў снежні гэтага года і якому прысвячаецца перадача. У ёй будуць выкарыстаны матэрыялы артыкулаў Аляксандра Вашчанкі і Міколы Труса.

Гучыць музыка. Пра Максіма Багдановіча сказана і напісана шмат. І вы, шаноўныя слухачы, таксама многа ведаеце пра гэтага беларускага паэта. Таму сёння мы звернемся да ягоных бацькоў -- людзей неардынарных і таленавітых, дзякуючы якім з’явілася і ніколі не гасне зорка Максіма.

Гучыць музыка. Чытае артыст. Настаўнік.. Давайце задумаемся: які сэнс закладзены ў такое простае і звыклае слова? Любы адкажа, што настаўнік павінен вучыць дзяцей. Чаму вучыць? Ды ўсёй суме ведаў, назапашанай чалавецтвам на пэўны гістарычны момант. А яшчэ ён павінен настаўляць, накіроўваць дзяцей на шлях ісціны. Калі хаця б адно пакаленне заставіцца без настаўнікаў, то перарвецца ланцуг перадачы ведаў і адбудзецца паступовая дэградацыя грамадства. А яшчэ ёсць настаўнікі з вялікай літары, якія не толькі вучаць і выхоўваюць дзяцей, але і вядуць навуковую, культурна-асветніцкую і грамадскую дзейнасць, накіраваную на распаўсюджванне адукацыі, узняцце духоўнага жыцця народа і адраджэнне яго спадчыны. Да такіх людзей адносіцца педагог, этнограф, фалькларыст, лінгвіст Адам Ягоравіч Багдановіч, які выхаваў і запаліў на паэтычным небакраі Беларусі адну з самых яркіх яе зорак – свайго сына Максіма.

Гучыць музыка. Адам Багдановіч нарадзіўся 20 сакавіка 1862 года ў мястэчку Халопнічы Бабруйскага павета Мінскай губерні. Яго бацька, Рыгор Лук’янавіч, быў кухарам і пры вызваленні ад прыгону зямлі не атрымаў. Сям’я Багдановічаў аказалася ў цяжкім матэрыяльным становішчы і ў пошуках заробку вымушана была пераязджаць з месца на месца. Хлопчыку рана давялося зведаць беднасць і нястачу. Ужо ў сем гадоў Адам працуе ў панскім маёнтку, а ў дзесяць гадоў ён падзёншчык, які атрымлівае ад дзесяці да дваццаці пяці капеек у дзень у трынаццацігадовым узросце. Зімой хлопчык вучыўся ў школе, дзе не было падзелу на класы, і сярод усіх вылучаўся асаблівай стараннасцю і дапытлівасцю, таму па ведах абганяў нават старэйшых вучняў.

Але асноўныя маральныя і эстэтычныя прынцыпы свайго выхавання Адам атрымаў у сям’і. Бацька Рыгор, маці Анэля, бабуля Рузеля, дзядзька па матчынай лініі выхавалі ў хлопчыка любоў да кнігі, да народных песень, казак, звычайў і паданняў.

Восенню 1879 года Адам Багдановіч паспяхова вытрымаў уступныя экзамены ў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю. Вучэбная праграма прадугледжвала падрыхтоўку адукаваных настаўнікаў, якія валодаюць неабходнымі практычнымі навыкамі. Таму нядзіўна, што са сцен гэтай навучальнай установы выйшла шмат адметных грамадскіх і палітычных дзеячаў, вядомых беларускіх пісьменнікаў і навукоўцаў, такіх, як Кузьма Чорны, Якуб Колас і іншыя.

Гучыць музыка. Сярод найбольш здольных і актыўных семінарыстаў будучы этнограф арганізаваў гурток самаадукацыі. У гэты ж час Адам пачынае збіраць фальклорна-этнаграфічны матэрыял: беларускія народныя песні, казкі, паданні, замовы. Вясной 1882 года ён паспяхова здае выпускныя экзамены і атрымлівае месца настаўніка пачатковых класаў.

Захоплены ідэямі “народнікаў”, Адам Багдановіч у жніўні 1882 года ўступае ў народавольніцкі гурток і на працягу трох гадоў вядзе агітацыю ў вёсках Ігуменскага павета.

Гучыць музыка. Чытае артыст. У 26 гадоў Адам Багдановіч бярэ ў жонкі Марыю Апанасаўну Мякоту, прыгожую і абаяльную дзяўчыну з французскім тыпам твару, якая скончыла педагагічныя курсы ў Пецярбургу і займалася педагагічнай практыкай. Іх першае рамантычнае спатканне адбылося, хутка ж за ўсё, падчас гастроляў у Мінску Малога тэатра на Фантанцы і яго зоркі – знакамітага Іванова-Казлоўскага. Давалі дзве п’есы – “Сям’я злачынца” і “Кубак гарбаты”. Пэўна, там і сустрэліся маладыя, бо Адам Багдановіч на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў, як найвялікшую святыню, захоўваў афішу гэтых спектакляў. Гэтак жа беражліва Адам Рыгоравіч захоўваў папку з надпісам “Рукапісы Марылькі”, дзе сабраны рускамоўныя творы яго жонкі. На працягу свайго кароткага жыцця яна паспела падарыць мужу трох сыноў – Вадзіма, Максіма, Льва і дачку Ніну.

Гучыць музыка. Хаця ў сям’і Багдановічаў размаўлялі па-руску, але лад жыцця, густы, звычкі былі беларускія. Дзеці чулі беларускія казкі, песні, прымаўкі, удзельнічалі ў абрадах. Бацька прывіў ім любоў да кнігі, таму Максім у адным з лістоў да сябра пісаў, што яго выхоўваў бацька сваім прыкладам. Нядзіўна, што ўжо ў дзесяцігадовым узросце Максім пачаў пісаць свае першыя творы па-беларуску. І свой апошні ліст з далёкай Ялты паэт даслаў самаму блізкаму чалавеку – свайму бацьку.

Гучыць музыка. Матэрыяльна маладая сям’я была забяспечана добра. Адам атрымліваў 1500 рублёў у год пры гатовай кватэры з ацяпленнем і асвятленнем, якая знаходзілася на Траецкай гары па вуліцы Аляксандраўскай, на другім паверсе дома Карказовіча. У той час у доме было першае гарадское вучылішча і кватэры настаўнікаў, пазней гэта быў дом № 25, а зараз частка вуліцы Максіма Багдановіча насупраць сквера каля тэатра оперы і балета. У 1892 годзе, амаль адразу пасля нараджэння

Максіма, сям'я пераехала ў Гродна, дзе Адам Рыгоровіч паступіў на службу ў Сялянскі банк і адначасова стаў загадчыкам публічнай бібліятэкі. У 1896 годзе ад сухотаў памірае жонка Марыя Апанасаўна, і гэтая хвароба злым рокам пяройдзе да яе сына Максіма...

Гучыць музыка. Зорка Венера ўзышла над зямлёю... Многія з нас ведаюць і любяць гэтыя несмяротныя радкі Максіма Багдановіча пра шчырае каханне. Такім, мусіць, яно і было у бацькоў паэта.

Гучыць песня “Зорка Венера...” на словы Максіма Багдановіча.

Вы слухаеце перадачу “Беларусь ад А да Я”, прысвечаную бацькам Максіма Багдановіча. У лістападзе 1896 года Адам Багдановіч быў пераведзены па службе ў Ніжні Ноўгарад, дзе ў яго на глебе захаплення кнігамі завязаліся сяброўскія адносіны з Максімам Горкім. Хутка яны парадніліся, ажаніўшыся на сёстрах Волжыных. Адна: Аляксандра Волжына, жонка Адама, памерла ў час родаў, і іх маленькі сын гадаваўся ў сям'і Горкага. Пазней Адам Багдановіч звязаў жыццё з сястрой сваёй першай жонкі – Аляксандрай Мякотай, і ў іх нарадзілася пяцёра сыноў.

Гучыць музыка. Адам Багдановіч з'яўляўся актыўным карэспандэнтам Паўла Шэйна. У вольны ад службы час бацька Максіма самастойна вывучаў нямецкую, французскую, польскую, лацінскую, грэчаскую і старажытнаўрэйскую мовы.

У 1907 годзе Адам з сям'ёй пераязджае ў Яраслаўль, дзе яго прызначаюць кіраўніком аддзялення Сялянскага пазямельнага банка. З 1920 па 1931 год ён працуе дырэктарам навуковай бібліятэкі Яраслаўскага дзяржаўнага музея і выкладае гісторыю культуры ў мастацкім, музычным і тэатральным вучылішчах горада. Памёр Адам Багдановіч 16 красавіка 1940 года і пахаваны ў Яраслаўлі. Пасля смерці знакамітага вучонага і этнографа яго ўнікальная другая бібліятэка (першая згарэла ў 1918 годзе падчас грамадзянскай вайны) была перададзена нашчадкамі ў бібліятэку Акадэміі навук, дзе кнігі Адама Багдановіча захоўваюцца суцэльнай калекцыяй і карыстаюцца вялікім попытам навукоўцаў і даследчыкаў.

Гучыць музыка. У сваіх нататках, народжаных падарожжам на радзіму бацькі Максіма Багдановіча, Аляксандр Вашчанка зазначае:

Гучыць музыка. Чытае артыст. Іншы раз мы ездзілі ў Халопенічы пагасцяваць да радні на брычцы, запрэжанай школьным канякам. Гэты шлях, даўжынёй у паўсотні кіламетраў праз лясы, лугі, уздоўж неабсяжнага Лукомльскага возера, быў для мяне, маленькага, сапраўдным падарожжам. У чэрвені 2011 года я вырашыў паўтарыць дзіцячае падарожжа. Толькі на гэты раз ужо на аўтамабілі. І зноў тыя ж лясы з сунічнымі палянамі, лугі і неабсяжны блакіт Лукомльскага возера.

Халопенічы – адзін з тых нешматлікіх населеных пунктаў, якія захавалі ў сабе своеасаблівы дух і каларыт дарэвалюцыйнага мястэчка. Шмат старых будынкаў і дрэў. У цэнтры гарадка, на

ўзвышышы, сквер, дзе адразу прыцягвае да сябе ўвагу помнік Адаму Багдановічу. Калі ўглядаешся ў рысы мужа і прывабнага з пышнымі вусамі твару, адзначаеш дзіўнае падабенства бацькі з сынам Максімам...

Гучыць музыка. Дарэчы сказаць, што ўнутранае падабенства было ў Максіма Багдановіча са сваёй маці. Паэтычны талент класіка беларускай літаратуры – гэта дар ягонай мамы, якая, на вялікі жаль, памерла ў Гродне, маючы 27 гадоў. Адзіны яе вядомы твор – “Напярэдадні Раства” – напісаны з захаваннем усіх асноўных асаблівасцей напаяўзабытага сёння праявічнага жанру – каляднага апавядання. Гэты твор Марыі Багдановіч надрукаваны ў газеце “Гродненские губернские ведомости” 29 снежня 1893 года. Арыгінальны экзэмпляр гэтага нумара газеты захоўваецца ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Твор атрымаў другое жыццё дзякуючы супрацоўнікам Літаратурнага музея Максіма Багдановіча: надрукаваны ў “Архіўных матэрыялах да жыцця і творчасці Максіма Багдановіча. Сшытак 1”.

Каляднае апавяданне з кананічнай прапрацёўкай яго жанравых асаблівасцей было ўдзячнай школай для літаратара-пачаткоўцы. Твор не вылучаецца адметнымі вобразна-выяўленчымі сродкамі, галоўнае ў ім – сюжэтная лінія, шчыmlівая эмацыйная атмасфера, чаканне свята і цуду. Аўтар дэталёва абмалёўвае ўбогую абстаноўку жытла маладой цяжкахворай жанчыны, якая засталася пасля смерці мужа адна з двума малымі дзецьмі на руках. Сэрца маці баліць па будучыні дзетак, і, магчыма, у апошнія дні свайго жыцця яна прагне зрабіць для іх свята. Маляўнічасць у перадачы перадсвяточнага каларыту, нюансаў дзіцячай псіхалогіі відавочная, яна ў значнай ступені дыктавалася кідкімі рысамі характару Марыі Багдановіч, для якой былі характэрныя незвычайная выразнасць успрымання, пачуцця і рухаў, павышаная адчувальнасць у будзённым жыцці.

Апавяданне мае і аўтабіяграфічную падказку. У свой час, калі цяжка захварэў Апанас Мякота, бацька Марыі, губернска сакратар, наглядчык Ігуменскай павятовай бальніцы, сям’я апынулася практычна ў жабрацкім стане. Дзеці былі аддадзены ў мінскі дзіцячы прытулак, што знаходзіўся на рагу былых Петрапаўлаўскай і Падгорнай вуліц. Марыі пашчасціла: яе прыгажосць і здольнасці заўважыла апякунка ўстановы губернатарша Пятрова, якая парупілася пра адукацыю для сваёй “фаварыткі”. Памяць пра неўладкаванасць, клопат і трывога пра будучыню дзетак, урэшце, захопленасць мастацкай літаратурай і паклікалі да жыцця апавяданне “Напярэдадні Раства”. Давайце паслухаем заканчэнне твора:

Гучыць музыка. Чытае артыст. Вось і ў іх пакойчыку стала раптам так светла і хораша! Дзверы ціхенька адчыняюцца, і ў пакой уваходзіць Хрыстос. Ён павольна падыходзіць да Міхася і схіляецца над яго галавой. “Не журыся, бедны хлопчык, -- гаворыць Ён, -- вось

твой конік!” Міхась радасна ўскрыквае і прачынаецца. Пры святле маладога дня вочы яго смутна адрозніваюць няпэўныя абрысы коніка на падлозе. А ў печы весела патрэскваюць дровы...

Гучыць музыка. Сапраўды, сябры, хочацца верыць, што менавіта напярэдадні Нараджэння Хрыстовага святло і надзея мусяць быць у кожным доме і ў кожнай душы. Цяплей становіцца і ад успамінаў пра бацькоў Максіма Багдановіча, якія падарылі нам таленавітага творцу – паэта-наватара, тонкага лірыка, празаіка, цудоўнага перакладчыка, тонкага і ўдумлівага крытыка, гісторыка і тэарэтыка літаратуры, публіцыста, словам, майстра еўрапейскага ўзроўню. Мігцяць снежаньскія агеньчыкі на ўпрыгожаных вулках, і разам з іх зыркім трымценнем прыгадваюцца паэтычныя радкі Максіма Багдановіча, якія ніколі-ніколі не знікнуць у сцюдзёнай замеці.

А наша перадача “Беларусь ад А да Я”, прысвечаная бацькам Максіма Багдановіча, заканчваецца. У ёй былі выкарыстаны матэрыялы артыкулаў Аляксандра Вашчанкі і Міколы Труса. Я, Таццяна Старасценка, развітваюся з вамі да новых сустрэч у эфіры.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ